

МАНЖУРА

Олександр Васильович
Manzhura11@ukr.net

УДК 330.3 (477)

д.е.н., Проректор з науково-педагогічної роботи, ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

СТРУКТУРНОГО РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ: МЕХАНІЗМ, ЕЛЕМЕНТИ, ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКИ

MECHANISM, ELEMENTS, RELATIONSHIPS OF THE NATIONAL ECONOMY'S STRUCTURAL DEVELOPMENT

У статті розкрито особливості механізму структурного розвитку національної економічної системи. Запропоновано схему взаємодії елементів структурного розвитку національної економіки для удосконалення інструментарію державного регулювання структурної перебудови.

В статье раскрыты особенности механизма структурного развития национальной экономической системы. Предложена схема взаимодействия элементов структурного развития национальной экономики для совершенствования инструментария государственного регулирования структурной перестройки.

In the article the structural features of the mechanism of the national economic system. The scheme of interaction between structural elements of national economic instruments to improve state regulation of restructuring.

Ключові слова: структурний розвиток, механізм структурного розвитку, національна економіка, структурна політика

Ключевые слова: структурное развитие, механизм структурного развития, национальная экономика, структурная политика

Keywords: structural development, the mechanism of structural development, national economy, structural policies

ВСТУП

Одним з найважливіших завдань економічного розвитку нашої країни є формування раціональної та ефективної структури національної економіки, що відповідає соціально орієнтованій моделі розвитку і ґрунтується на використанні конкурентних переваг країни, є гарантом їх незалежності.

Структура економіки України, незважаючи на довготривалі структурні реформи, і досі не відповідає стандартам розвинених країн, характеризується низьким рівнем технологічного розвитку, високими показниками матеріалоємності та енергоємності виробничої діяльності. В той час, як структурні трансформації в розвинених країнах сприяли їх переходу до стадії постіндустріального розвитку. Необхідність удосконалення структурних пропорцій вітчизняної економіки потребує поглибленого дослідження теоретико-методологічних основ та механізму структурного розвитку національної економіки.

Проблематиці структури економіки приділяли велику увагу Нобелівські лауреати С. Кузнець, Л. Канторович, В. Леонтьєв, серед вітчизняних науковців цими проблемами переймалися: А. Амоша, Ю. Бажал, В. Бодрова, В. Вишне夫斯基, А. Гальчинський, С. Гасанова, В. Геєць, М. Герасимчук, П. Єщенко, Б. Кваснюк, Ю. Кіндзерський, П. Кухта, С. Мочерний, О. Мельниченко, Л. Потравка, І. Стеблянок, Ю. Чайка, А. Чухно та інші.

МЕТА РОБОТИ

Метою статті є дослідження елементів та діалектики їх взаємозв'язку в механізмі структурного розвитку національної економіки.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Вирішення поставлених у статті завдань базується на діалектичному підході та загальнонаукових методах пізнання. Інформаційною базою дослідження є наукові праці, матеріали періодичних видань, Internet ресурси.

РЕЗУЛЬТАТИ

Основною метою функціонування економічної системи є досягнення економічного зростання. Вітчизняна та світова економічна думка одноставна в тому, що зміни структурних пропорцій економіки є закономірними процесами будь-якої країни, що здатні забезпечити її економічне зростання та добробут населення. Суть економічного зростання полягає не стільки у накопиченні основного капіталу та залученні додаткової робочої сили (інтенсивних чинниках), скільки у перерозподілі ресурсів з менш ефективних сфер економічної діяльності до більш ефективних, що забезпечує пошук економічної динаміки в країні та вирішує багато соціальних проблем.

Відмінності таких понять як «економічне зростання» та «економічний розвиток» дають підстави стверджувати, що й механізми досягнення

цих процесів мають бути різними. Економічне зростання передбачає збільшення за кількісними параметрами, а розвиток робить наголос на покращенні або зміні якості, а також на розширенні або реалізації потенційних можливостей. Враховуючи, що економічний механізм – це спосіб здійснення певного виду діяльності, система, сукупність елементів та взаємозв'язків між ними, що забезпечують її розвиток внаслідок певних причинно-наслідкових зв'язків. За характером динаміки доцільно розділити механізми функціонування та розвитку. Механізм функціонування системи характеризує цілеорієнтовану поведінку, відображає її відносно статичний стан, а також економічні процеси в межах незмінних характеристик. Механізм розвитку системи – багатовекторне поняття, яке залежно від цілей аналізу може бути представлено різними варіантами. Згідно зі структурним підходом, це спосіб змін елементів системи та зв'язків між ними, що відображають зникнення старих і появу нових рис, властивостей та відносин [1.с.75].

Структурний розвитку - рух до оптимальної структури економіки, що відбувається під впливом механізмів самоорганізаційного розвитку національного рівня (механізмів економічного циклу, ціноутворення, конкуренції, нагромадження та переливу капіталу), самоорганізаційних механізмів загальносвітового рівня (механізмів загальносвітових криз, валютного регулювання, міжнародної конкуренції, міжнародного переливу капіталу), механізму державного регулювання, механізмів регулювання світових організацій та інтеграційних об'єднань [2.с.5].

Особливості механізму структурного розвитку економічної системи вимагають дослідження елементів механізму, взаємозв'язків між ними та проведення адекватної структурної політики. Найбільш поширеним трактуванням структурної політики вважають обґрунтування цілей та характеру структурних перетворень в економіці, визначення її пріоритетних ланок та оптимального співвідношення між ними, спрямоване на забезпечення оптимальних пропорцій в економіці завдяки збалансованому поєднанню заходів цінової, грошово-кредитної, податкової, бюджетної, галузевої, інституційної та інноваційної політик [3].

Механізм функціонування структури національної економіки характеризує спосіб взаємодії та взаємозв'язків, що виникають між основними структурними елементами за умови незмінних цілей, внутрішніх та зовнішніх факторів їхньої взаємодії. У сучасних умовах глобальних трансформацій потребує перегляду система пріоритетів структурної політики. Ця необхідність викликана макроекономічними факторами, що проявляються у вичерпності можливостей інтенсивного розвитку існуючої структури, зниженні рівня рентабельності та інвестиційної привабливості провідних секторів економіки, зростанні цін на ресурси з одночасним падінням цін на виготовлену продукцію. Технологічні фактори структурної політики обумовлюються початком нового етапу технологічного розвитку світової економічної системи. У цьому контексті пере-

орієнтація потребує спрямування державної підтримки в науковій розробки та їх впровадження, що має сприяти підвищенню ефективності виробництва пріоритетних галузей. Соціальні фактори впливу на перебіг структурної політики полягають у стійкому збільшенні кількості бідного населення та деградації людського потенціалу. Причиною тому є нестабільність соціально-економічної політики, негативний вплив наслідків фінансово-економічної кризи та зростаючий обсяг зовнішніх заборгованостей держави. Інституційні фактори обумовлені відсутністю відповідного інституційного забезпечення розвитку економіки в цілому та окремих її галузей, що потребує вдосконалення законодавчої бази перебігу трансформаційних процесів [4].

Головна метою структурної політики – збалансування національної економіки, підтримання такої пропорційності, за якої досягається найбільш динамічний, стійкий і безкризовий розвиток національного господарства та забезпечується органічне включення у світогосподарську економічну систему.

Світова практика виокремлює два типи структурної політики: пасивну (де основний акцент робиться на дії ринкового механізму, який через попит формує структуру економіки, а держава створює лише правову базу для вільного переливання капіталу) і активну (де структурні пропорції економіки формуються під впливом коригувальних заходів уряду).

У сучасній економічній науці прийнято поділяти структурну політику на кілька видів. Селективна політика (вертикальна або «жорстка») передбачає прямий державний перерозподіл ресурсів країни на користь певних галузей і видів діяльності. У розвинутих країнах активно застосовується інший вид структурної політики – функціональна (горизонтальна або «м'яка»), який полягає у стимулюванні економічної активності через створення сприятливого бізнес-клімату. Цей вид не передбачає особливого ставлення до окремих галузей, а націлений на створення інститутів, які забезпечують сприятливе інституційне і економічне середовище для розвитку національної економіки, людського капіталу, підприємницької ініціативи та інновацій. Сьогодні значної популярності набула так звана «Матрична структурна політика», яка одночасно використовує інструменти селективного та функціонального втручання. Головним її завданням є – формування інноваційної моделі розвитку національного господарства. На кожній стадії розвитку національної економіки доцільно використовувати свій вид структурної політики. Отже, чим більшого економічного розвитку досягає країна, тим «м'якшу» структурну політику вона проводить [5].

Механізм реалізації державної структурної політики не має універсальних форм, а охоплює цілу систему методів та інструментів. Причому характер і склад інструментів залежать: від типу формування ринкової економіки; економічної стратегії суспільства; фази економічного циклу; загальноекономічної ситуації, що склалася на той чи інший момент розвитку; ступеню інтегрованості у світове господарство тощо.

Стратегічні і тактичні програмні документи уряду України визначають наступні завдання структурної політики: встановлення оптимальних макроекономічних пропорцій та формування раціональної структури національної економіки; формування інноваційної моделі економічного розвитку; підвищення конкурентоспроможності вітчизняного виробництва та збільшення експортного потенціалу країни; розвиток виробництв, які здатні на внутрішньому ринку замінити імпорту продукцію; зниження ресурсомісткості і насамперед енергоємності виробництва; розвиток конкуренції через реструктуризацію та диверсифікацію виробництва. Для їх реалізації необхідно сформувати дієве інституційне середовище, яке сприятиме розвитку підприємництва, конкуренції та стимулюватиме інвестиції, забезпечити макроекономічну стабільність, створити умови для підтримки та розвитку людського потенціалу, визначити пріоритетні напрямки розвитку окремих видів виробництв, галузей, регіонів.

В пріоритеті мають бути наукомісткі і високотехнологічні виробництва з експортним потенціалом, розвиток інфраструктури: автодоріг, портів, телекомунікацій. Політика пріоритетів має базуватися на мінімізації залежності від імпорту сировини, енергії, зниження ресурсомісткості виробництва та перспективи попиту на продукцію галузі на внутрішньому ринку. Однозначно мають бути враховані позитивні побічні ефекти (наприклад, наскільки прискорений розвиток галузі сприяє підвищенню ефективності в інших секторах економіки), можливість вирішення соціальних та екологічних проблем, гарантування безпеки країни, забезпечення зростання наукового та інтелектуального потенціалу.

Реалізація пріоритетів може досягатися за допомогою методів прямого регулювання (надання фінансової допомоги у вигляді інвестиційних надбавок, субсидій, дотацій, позичок на розвиток окремих галузей, виробництв, регіонів) та методами опосередкованого впливу через податкові і кредитні пільги з диференціацією за відповідними галузями й виробництвами.

Регуляторні заходи держави мають бути конкретизовані до рівня застосування певних інструментів у відповідності з метою та завданнями структурної політики. Ефективним інструментом реалізації структурних змін є система державних цільових

програм. Хоча у вітчизняній практиці цей інструмент скомпроментований безсистемним формуванням переліку програм; великою кількістю програм і відсутністю жорстких критеріїв їх відбору; декларативністю, надмірною широтою запланованих заходів; необґрунтованістю результатів; відсутністю ефективних механізмів фінансування, планування і розподілу фінансових ресурсів у рамках програм. Інші економічні інструменти державного регулювання структури економіки передбачають: кредитні пільги; фінансування у формі дотацій, субсидій, інвестиційних надбавок, бюджетні позики; пільгове оподаткування; митну політику спрямовану на регулювання закордонних джерел та залучення іноземних коштів для структурної перебудови.

Механізм структурного розвитку має чітко визначати послідовність структурних зрушень, враховувати всі елементи структурного розвитку та взаємозв'язки між ними. Використання запропонованого цілісного підходу сприятиме формуванню адекватної викликам державної структурної політики, визначенню пріоритетів, удосконаленню інструментів державного регулювання структурної перебудови та формуванню комплексу заходів для позитивних структурних зрушень (рис.1).

ВИСНОВКИ

Структурний розвитку – це рух до оптимальної структури економіки через взаємодії та взаємозв'язки, що виникають між основними структурними елементами. Механізм розвитку – це спосіб змін елементів системи та зв'язків між ними, що відображають зникнення старих і появу нових рис, властивостей та відносин.

Для досягнення позитивних структурних змін необхідний детальний аналіз факторів впливу на структуру економічної системи, вибір адекватної структурної політики та механізму її реалізації. Механізм реалізації державної структурної політики не має універсальних форм, а охоплює цілу систему методів та інструментів.

Запропонована схема взаємодії елементів структурного розвитку національної економіки дасть змогу удосконалити інструментарій державного регулювання структурної перебудови та сформувати комплекс заходів для позитивних структурних зрушень.

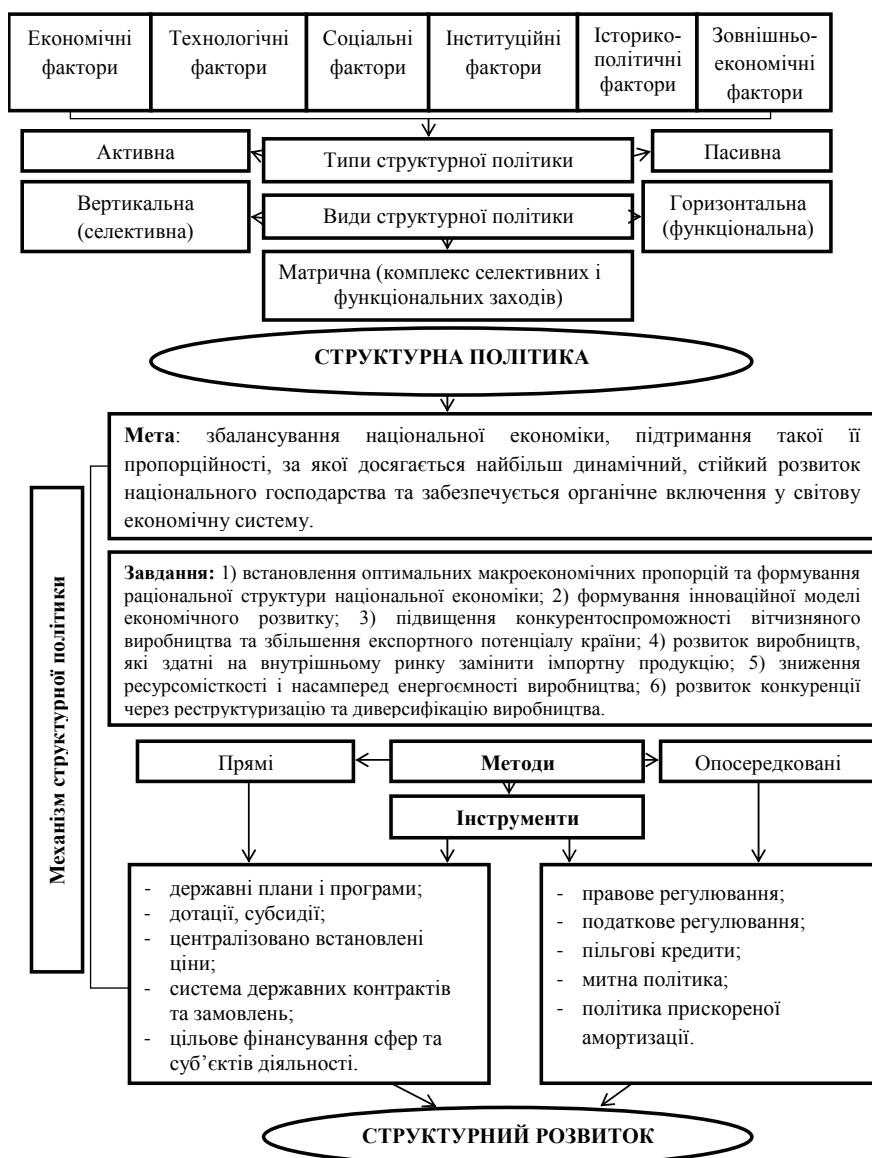

Рис. 1. Елементи структурного розвитку національної економіки та їх взаємозв'язки

Список використаних джерел

1. Стеблянюк І.О. Механізми структурного розвитку національної економіки та діалектика їх взаємозв'язку / І.О.Стеблянюк // Бізнес інформ – 2016. - №4. – С.74-78.
 2. Чайка Ю.М. Структурний розвиток національної економіки: автореф. дис... кан. екон. наук: 08.00.01 / Ю.М. Чайка; Державний вищий навчальний заклад «Національний гірничий університет» – Дніпропетровськ, 2012. – 22с.
 3. Національна економіка: навч. посіб. / В.І. Мельникова, О.П. Мельникова, Т.В. Сідляру та

ін. – 2-ге вид. перероб. та доповн. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 248 с.
 4. Потравка Л.О. Напрями покращання структурної політики сільського господарства України / Л.О. Поправка // Науковий вісник Ужгородського національного університету – 2016. – Випуск 6, частина 2. - С 171-175.
 5. Бодров В. Структурна політика в умовах загострення міжнародної конкуренції / В. Бодров, Р. Шепетько// Міжнародна економічна політика – 2014.- № 2 (21) – С. 78-98.